

МУЗИКА ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У 395 р. Римська імперія була розділена на дві частини – Західну (із центром у Римі) і Східну – Візантію (столиця Константинополь). Візантія займала частину території Балканського півострова, Малої Азії і південно-східне Середземномор'я. За час свого існування (IV–XV ст.) Візантійська імперія створила самобутню музичну культуру, нерозривно пов'язану із християнством. Щоденні церковні богослужіння були обов'язкові в житті кожного візантійця і музиці відводилася в них важлива роль. У Візантії, як логічному продовженню Римської імперії і давньогрецької культури, музика залишалася популярним видом мистецтва. Про світську (не релігійну) музику є дуже мало інформації. Навпаки, зберігся значний обсяг інформації про церковну музику, до такої міри, що термін «візантійська музика» часто асоціюється помилково тільки з нею.

Візантійська церковна музика виникла на основі давньогрецької, давньосирійської, а також давньоєврейської релігійних музичних традицій. Після розп'яття Христа перші християни стали проводити таємні богослужіння. Вони використовували прості мелодії, знайомі їм з повсякденного життя. Було цілком логічним, щоб музика цих піснеспівів мала елементи культури євреїв, палестинців, сирійців, римлян, а також риси традиційної музики давніх греків [1, с. 364].

Формування ранньохристиянської музики в Візантії пов'язане з біблійними переказами. По одному з них давньоєврейський цар Давид «почув спів небес» і передав небесні славослів'я людям. Псалми царя Давида, дивовижні за формою звернення до Бога, увійшли в християнську церковну службу. Тексти візантійських сакральних співів включали не тільки ці стародавні зразки поезії, а й нові, створені християнськими поетами-гімнографами (від грец. «хімос» – урочиста пісня і «графо» – пишу). Перші християнські гімни не були новими творами, а були парафразами (нові тексти, покладені на знайомі мелодії) або удосконаленням попередніх знайомих мелодій. Псалми були складовими (в кожному складі – одна або дві ноти) і одноголосним (всі співали одну і ту ж мелодію). Унаслідок переслідувань ранніх християн не було тенденцій новизни, гімнографія протягом століть залишалася стабільною і простою. Відомими авторами гімнів раннього християнства були Климент Олександрійський (170–220), Юстин, філософ і мученик (110–165), Мефодій (помер у 312 р) й Анатолій [1, с. 372]. Візантійському гімну властива велика пишність, мелізматика в порівнянні з римською псалмодією. Це відповідало етикету, що панував у палацовому побуті візантійських імператорів і розкоші візантійського богослужіння.

До IV ст. не існувало відмінності між пасивними слухачами і

активними співаками, віруючі, присутні на богослужбі співали «однією душею і одним голосом» і музика була діяльністю, яку виконували всі. З розвитком перекладання текстів на музику церкви почали призначати співаків, оскільки стало неможливим, щоб всі віруючі запам'ятовували нові композиції. Незважаючи на це, завданням співаків було направляти рухом руки (знаками), молільників у храмі й заохочувати їх. У V ст. мелодії стали більш вільними, і багато рис світської музики впливали на розвиток церковної. Через те, що отці церкви наполягали на створенні більш скромних мелодій, священники стали складати не тільки вірші, а й мелодії простого стилю, уникаючи впливу світської музики. У цей період були створені нові музичні види: оди, тропарі, короткі гімни, але мелодії всіх композицій продовжували залишатися досить простими [2, с. 355]. У цей період церковна музика стала популярною і в Західній Європі і поступово перейшла в григоріанський наспів.

Розквіт гімнотворення у візантійському церковному співі відноситься до VI–VII ст. і пов'язаний, головним чином, з творчістю сирійця Романа Солодкоспівця, який писав рідною сирійською мовою. До нас дійшло 88 з 1000 написаних ним гімнів – так званих «кондаків». Бейрутський диякон Роман, який виконував опцію «першого співака» при храмі Богородиці в Константинополі, переніс в область візантійського культу досягнення сирійського гімнотворення (Єфрема Сирина і його учнів). Святий Роман (490–556) народився в м. Емесі (нині Хомс) або в Дамаску в Сирії у єврейській родині. Він не знав нотної грамоти, але усім еством своїм тягнувся до Бога. Клірики, що нарікали на нього, завдавали йому гірких образ. Роман із сльозами молився до Богородиці, благаючи в Неї заступництва. Пречиста Богородиця Сама з'явилась йому уві сні, вклала в уста йому хартію, й після того Роман заспівав милозвучним голосом тропарі й кондаки [2, с. 356]. Святий сам склав багато прекрасних кондаків. Святий Роман дійсно був героєм народу, тому що він включив ритмічну поезію до церковного вжитку. Він був автором різдвяного кондака. Заслугою його також є те, що музикою він найсвітліше показав трансцендентність Бога. Своєю працею він доказав, що може всім представити Бога через пісню.

У VII–VIII ст. цей жанр був витіснений канонам, кульмінаційний період у розвитку якого пов'язаний з діяльністю гімнографів Андрія Критського і візантійського ченця Іоанна Дамаскина (675–749). Іоанн Дамаскин привів у систему наспіви православної церкви, встановив так зване осьмогласії (система 8 голосів (ладів), яка застосовувалася у візантійській і давньоруській церковній музиці [1, с. 370].

Канон» – це збірник гімнів, що складається з дев'яти од, пов'язаних між собою за змістом. Кожна пісня складається зі вступного тропаря (першого рядка піснеспіву в кожній з 9 пісень канону), за яким слідує три або чотири тропаря з різним текстом, але в однаковому розмірі з однією і тією ж музикою. Дев'ять початкових рядків виконуються в

іншому розмірі, отже, один канон складається з дев'яти самостійних мелодій. Християни вважали, що під час богослужіння голоси ангельські зливаються з людськими і відтворюють у співах божественний образ. Основним видом церковного співу був тропар (грец. «тропос» – стиль, характер, лад, тональність). Це були музично-поетичні імпровізації на біблійні сюжети або тексти [2, с. 352].

Гімнографами, як не дивно, були також і жінки. Найвідомішою була преподобна Касія Константинопольська. Касія народилася близько 804–805 р. у Константинополі в багатій і знатній родині. Її батько обіймав високу придворну посаду кандидата. Касія і її мати були іконошанувальницями і під час другого періоду іконоборства допомагали однодумцям. Касія листувалася з преподобним Феодором Студитом (збереглося три листи Феодора до неї). Касія була дуже красивою дівчиною й у 821 р. брала участь у конкурсі найкрасивіших наречених імперії, влаштованому для імператора Феофіла [1, с. 361].

До IX–X ст. відноситься епоха вірменських імператорів у Візантії, які принесли в імперію елементи своєї рідної культури. До цього часу відбуваються значні зміни в самому характері культової музично-поетичної творчості: намічається поділ функцій поета і композитора.

Незважаючи на панування у Візантії культової музики, дослідники знаходять нечисленні джерела, які засвідчують існування й розвиток світської музики. Більше того, встановлено, що роль фахово розробленої світської музики була в ту пору значно більшою у Візантії, ніж на Заході. Варто звернути увагу на музику, яка супроводжувала різні події придворного життя візантійських імператорів. Тут музика сприяє винятковій пишності й урочистості обстановки. Відомо, що Візантія мала в своєму розпорядженні такий світський інструмент, як орган. Орган в Візантії довгий час був виключно світським інструментом. До VIII ст. він був зовсім заборонений у східній церкві, але зате вживався при всіляких урочистих прийомах і в домашньому побуті. Ось як описує історик Ліутпранд у X ст. церемоніал імператорського прийому: «Посол, який увійшов у коло осіб, що стоять на всі боки трону, падав ниць при звуках духового органу, потім піднімався і при звуках ударного органу ставав на вказане йому раніше місце» [3, с. 142].

На початку II тис. візантійська музика стала хилитися до занепаду. Її мелодійний стиль розвинув у XIV ст. Іоанн Кукузель, візантійський співак, болгарин, який перебував у монастирі на Афоні. Вважається реформатором східно-християнського літургійного співу. Він розвинув його мелодику, упорядкував особливий запис музики. Іоанн Кукузель залишив низку теоретичних трактатів про церковну музику. З падінням Візантії в XV ст. візантійська музика повністю влилася в європейську церковну музичну культуру.

Отже, візантійська музична культура стала яскравим і унікальним надбанням світового музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Арванитис И. Византийская нотация. *Православная энциклопедия*. Т. 8. Москва, 2004. С. 360–376.
2. Лингас А. Византийская империя: Церковное пение. *Православная энциклопедия*. Т. 8. Москва, 2004. С. 350–359.
3. Лиутпранд Кремонский. Антоподосис. Книга об Оттоне. Отчет о посольстве в Константинополь. М.: «SPSL» – «Русская панорама», 2006. 192 с.

Вікторія Цибульська

МЕТОДИКА ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Методика оздоровчо-рекреаційної підготовки включає сукупність методів і методичних прийомів, які забезпечують найбільш швидке і якісне навчання фізичним вправам, прийомам, діям та розвиток у людини загальних і спеціальних фізичних якостей та навичок. Навчання фізичним вправам, прийомам і діям включає ознайомлення, розучування і тренування.

Ознайомлення сприяє створенню в тих, хто навчається, правильного рухомого уявлення про розучувану вправу. Для ознайомлення необхідно назвати вправу, правильно її показати, пояснити техніку виконання та загострити увагу на головному у виконанні та її призначенні.

Розучування спрямоване на формування в тих, хто навчається, нових рухових навичок. Залежно від підготовленості тих, хто навчається, і складності вправ застосовуються такі способи розучування: *в цілому*, якщо вправа не складна і доступна для тих, хто навчається, або її виконання за елементами (частинами) неможливе; *за частинами*, якщо вправа складна і її можна розділити на окремі елементи; *за розділами*, якщо вправа складна і її можна виконати із зупинками; *за допомогою підготовчих вправ*, якщо вправу виконати в цілому не можна через її складність, а розділити на частини неможливо; *з допомогою*, якщо вправу виконати в цілому не можна через її складність, а розділити на частини неможливо.

Тренування спрямоване на закріплення у тих, хто навчається, рухових навичок і умінь шляхом їх багаторазового повторення в різних умовах, а також підтримання на належному рівні фізичних та спеціальних якостей [2].

Помилки, які виникають в процесі навчання фізичним вправам, виправляються в такій послідовності:

при груповому навчанні: на початку – загальні, потім – окремі; – при індивідуальному навчанні: на початку – значимі, потім – другорядні.